

מערכה קסט. נבלת עוף טהור שנאכלה בכדי אכילת פרס (ע,א)

המיוחד בנבלת עוף טהור, שנדון לרוב בספרות האחרונים³. קיימות שתי אפשרויות עקרוניות להבנת הדין: האחת – טומאה זו דומה, ביסודה, לשאר הטומאות המטמאות במגע חיזוני, אלא שכאן קבעה התורה חידוש, שהמקום בו הנבלה מטמאת הוא בית הבליעה. הגורם המטמא הוא נוכחות הכזית במקום מסוים זה. השניה – טומאה זו אינה דומה כלל לשאר הטומאות. הגורם המטמא איננו המציאות של כזית במקום מסוים, אלא מעשה האכילה הוא המטמא⁴. הדגש הוא על ה"גברא", פעולת האדם, ולא על ה"חפצא", מציאות הכזית⁵.

לכאורה, על פי שתי ההבנות הללו אין מקום כלל לסברה שמעלה הגמ' בהוה-אמינא, שחלקי הכזית יצטרפו אפילו ביותר מכדי אכילת פרס, וממה נפשך: אם ב"טומאת מקום" עסקינן – הרי לשם כך דרוש שיהיה כזית שלם במקום, וכדין כל הטומאות, שאינן מטמאות אלא אם נגע בכזית שלם בבת אחת (חולין קכד,ב)⁶. ואם ב"טומאת אכילה" עסקינן – ניתן אמנם לצרף חלקי כזית ל"אכילה" אחת, אבל בתנאי שהאכילה תהיה בכדי אכילת פרס! מה מקום, אפוא, לצירוף באכילה ממושכת יותר?

ניתן להציע שתי תשובות לשאלה זו: א. מדובר במצב שהאדם אכל מקצת מן הכזית ואותו מקצת עודנו בבית הבליעה ולא ירד למעיו. לאחר זמן רב השלים את הכזית, וכעת שני חלקי הכזית מצויים יחד בבית הבליעה, ולכן הם מצטרפים. על פי ההוה-אמינא, הטומאה תלויה רק בנוכחות הכזית, ואין צורך שאותו כזית יגיע אל האדם בדרך הנחשבת כ"אכילה", ובמסקנה התחדש שאין הדבר כך (שיעורי הרב ליכטנשטיין לטהרות, עמ' 39).

ב. בגמ' בכריתות (יב,ב) מבואר, שר' מאיר סובר שניתן לצרף חלקי איסור לכזית אפילו ביותר מכדי אכילת פרס. הרמב"ם (פירוש המשנה כריתות ג,ג) והשטמ"ק (בהשמטות שם אות יד) מפרשים, שמדובר כשאוכל את הכזית ברציפות, כדרך אכילת קליות, הנאכלות זו אחר זו בכמות קטנה בכל פעם⁷. על פי זה ניתן לפרש את ר' מאיר כאן לשיטתו: מדובר במצב הרגיל, שהאוכל את מקצת הכזית

נאמר בתורה: "וכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה באזרח ובגר, וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב וטהר" (ויקרא יז,טו). עוד נאמר: "נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה, אני ה'" (שם כב,ח). פסוקים אלה נדרשים על האוכל מנבלת העוף הטהור, ובה התחדש שהטומאה איננה מתרחשת בעקבות מגע או משא, כדרך כל הטומאות, אלא דווקא על ידי אכילה.

הגדרת "אכילה" בדיני התורה, בין במאכלות אסורות ובין במצוות אכילה (כגון אכילת מצה), היא אכילת שיעור כזית. כאשר שיעור זה אינו נאכל בבת אחת, חלקי השיעור מצטרפים זה לזה אם נאכלו במשך זמן של "כדי אכילת פרס"¹. הסוגיה עוסקת בשאלה, האם הגדרה זו נאמרה גם בדין המיוחד של ההיטמאות באכילת נבלת עוף טהור.

בירור הסוגיה

במהלך הדיון על אופן דרשות הכתובים, במחלוקתם של רבי מאיר ורבי יהודה על עוף טהור שנמלק ונמצא טריפה, מסבירה הגמרא כיצד כל אחד מהם דורש את לשון "אכילה" שנאמרה פעמיים בנבלת עוף טהור (בשני הפסוקים הנ"ל): "ורבי מאיר... חד לשיעור אכילה בכזית, וחד לשיעור אכילה בכדי אכילת פרס. סלקא דעתך אמינא, הואיל וחידוש הוא – יותר מכדי אכילת פרס נמי ליטמא, קא משמע לך".

ה"חידוש" המדובר הוא הדין המיוחד בנבלת עוף טהור, שאיננה מטמאת בנגיעה בה, כדין נבלת שרץ, או אף בנשיאתה, כדין נבלת בהמה, אלא דווקא באכילתה. בנבלת בהמה, לעומת זאת, אכילתה איננה מטמאת כלל (כמבואר בגמ' כאן סט,ב), שכן בהיות הנבלה ב"בית הבליעה" הרי היא "טומאה בלועה", שאיננה מטמאת, לא במגע ולא במשא².

ההוה-אמינא שהכזית יצטרף אף ביותר מכדא"פ טעונה בירור, שיש בו כדי להאיר גם את מסקנת הדרשה: כיצד יתכן שחלקי הכזית יצטרפו כשאין ביניהם חיבור או רציפות של אכילה? להבהרת השאלה, יש להקדים דיון על החידוש

1. פרס – חצי. אכילת חצי ככר לחם, בשיעור שלוש או ארבע ביצים. בפוסקים קיימות הערכות שונות למשך זמן זה, בסביבות חמש עד עשר דקות (עיין אנצ"ת ערך אכילת פרס), וראה ציור בעמ' רמח.

2. ברור שאם נגע בנבלה בשעת ההכנסה לפיו הרי הוא טמא, אבל בהיותה בגרונו כבר אינה מטמאת. הנפקא מינה, שבשעת היותה בבית הבליעה אינו מטמא בגדים. כמו כן, אם לא נגע או נשא כלל את הנבלה, אלא חברו תחב לו את הנבלה לבית הבליעה – הרי זה טהור גמור (רש"י סט,ב ד"ה בהמה).

3. כגון באתון דאורייתא סי' א; חלקת יואב יו"ד סי' ט; קהילות יעקב טהרות סי' לד; שיעורי הרב אהרן ליכטנשטיין שליט"א לטהרות, עמ' 35 והלאה. הדיון בחקירה שלהלן מסתעף לסוגיות רבות, אך כאן נתמקד בעניינה של סוגייתנו – שיעור כדי אכילת פרס.

4. הדבר דומה לדין פרים ושעירים הנשרפים, שאינם מטמאים כאב הטומאה את הנוגע בהם (ראה להלן קה,א), אלא את מי שעושה בהם פעולה מסוימת,

בהוצאתם או שריפתם.

5. על פי ההבנה הראשונה, שיעור כזית לא נקבע בגלל שנדרשת אכילה, אלא זהו שיעור המגדיר את כמות החומר המטמא, כמו מה, שאינו מטמא בפחות מכזית.

6. יש להבהיר יותר את צדדי הענין: באיסורי אכילה יש צירוף לשיעור, מפני שאיננו זקוקים לאוכל בכמות מסוימת שיוצרת איזושהי פעולה. האוכל אסור באכילה, אפילו בכל שהוא, וכשהאדם אכל כמות חשובה – הרי הוא נענש. בטומאה, לעומת זאת, כזית נבלה פועל פעולה מסוימת ומטמא. לשם כך, הסברה נותנת לכאורה שיהיה לפנינו חפץ שלם בכמות הנדרשת, כדי שהחפץ יוכל לעשות את פעולתו בבת אחת. כך מצינו בנוגע בכזית מן המת, שאם נגע בחצי זית ולאחר מכן עזבו ונגע בחצי זית אחר – אינו נטמא.

7. שיטת רש"י שם, שר' מאיר מחייב אפילו אם הפסיק באכילה, ולדעתו לא נאמר שיעור כדי אכילת פרס כלל, והדברים מוקשים מהגמ' כאן (קרו אורה כאן).

נבלת עוף טהור היא טומאת אכילה. לשיטתו, הסביר את השמטת הרמב"ם באופן אחר: הרמב"ם מודה לדין הצירוף שנאמר בגמ' כאן, וסמך על הכלל שקבע בהלכות מאכלות אסורות (יד,ח), שבכל איסורי אכילה אין חיוב אלא אם כן אכל מהם כזית בכדי אכילת פרס. כך מצינו שדין "כדי אכילת פרס" לא הוזכר ברמב"ם במצוות הנוגעות לאכילה¹⁰, ועל כרחנו יש לומר שסמך על הגדרת "אכילה" בהלכות איסורי מאכלות, ואם כן הוא הדין לטומאת אכילה.

מלבד זאת, גם מסוגייתנו משמע שלא כגר"ח. הגמ' אומרת שהצורך בפסוק הוא כדי שלא נאמר שמשום שנבלת עוף טהור היא "חידוש" – טומאתו תחול גם באכילה ממושכת יותר מכדי אכילת פרס, ומשמע שהדבר פשוט שאכילה זו אינה צריכה להיות בבת אחת, וגם מי שאינו דורש כר' מאיר מודה בדבר (מנחת חינוך שם; חזון איש טהרות א,א). ועוד: בעניין עוף שנשחט ונמצא טריפה ר' יוסי סובר כר' מאיר, שהשחיטה מטהרת, ואם כן גם הוא צריך לדרוש את הפסוקים כמותו, שלשון "אכילה" מלמדת על השיעור וצירופו, ורק בדעת ר' יהודה, הדורש מן הפסוקים שעוף טרפה מטמא, ניתן לתלות שהוא חולק בעניין הצירוף. מעתה, מכיוון שהלכה כר' יוסי בנדון זה (הל' שאר אבות הטומאות ג,ב), וכפי הכלל שהלכה כר' יוסי מחברו (ערובין מו,ב) – ממילא הדין עם ר' מאיר בפרט זה של כדי אכילת פרס.

המשנה בזבים: כזית שנבלע אינו מטמא

שנינו בזבים (פ"ה מ"ט): "האוכל מנבלת עוף טהור, והיא בבית הבליעה – מטמא שנים, ופוסל אחד... הקיאה, או בלעה – מטמא אחד ופוסל אחד". פירושו: בזמן שהנבלה נמצאת בגרונו של האוכל – דינו כמי שמחובר לטומאה ונעשה בעצמו אב הטומאה, כפי שנאמר בתורה "וכבס בגדיו" (רק אב הטומאה ראוי לטמא כלים, והקביעה שבגדי האדם נטמאים מלמדת שהוא נחשב באותה שעה כאב הטומאה). הכלי נעשה ראשון לטומאה, ומטמא את האוכל שיגע בו להיות שני, ואוכל זה, אם נגע באוכל אחר – הרי הוא פוסלו (בתרומה). אבל אם הנבלה נבלעה במעיו – הרי זה כמי שפרש מן הטומאה, ומעתה איננו טמא טומאה חמורה כאב הטומאה, וכלים ובגדים שיגע בהם אינם טעונים טבילה. הדבר דומה לנושא נבלת בהמה, שבשעה שהוא נושא אותה – דינו כאב הטומאה המטמא כלים, וכשהניחה – אינו אלא ראשון (משנה ח שם).

משנה זו אינה מתיישבת לכאורה עם האמור בסוגייתנו,

החילוק הנ"ל בין איסורי מאכלות לבין טומאה הדברים מובנים.

9. הגר"ח מציין לספרא (אחרי מות פרק יא,ג): "בבית הנפש היא מטמאה ולא בתוך המעיים ולא בתוך הפה", וראה להלן על המשנה בזבים.

10. כגון באכילת מצה ומרור, עליהם נאמר בגמ' דין כדי אכילת פרס (ברכות לז,ב במצה; פסחים קיד,ב במרור), והושמט הדבר ברמב"ם (הל' חמץ ומצה פרקים ו-ז).

בלעו לגמרי וכעת איננו בבית הבליעה, ובכל זאת, היה מקום לצרף את שאר הכזית אפילו לאחר כדא"פ, והואיל וחידוש הוא – יצטרף אפילו אם היה הפסק ביניהם (ק"ן אורה). לדרך זו, במסקנה התחדש שגדר האכילה כאן מצומצם יותר מאשר בכל התורה, ומודה ר"מ שהנבלה מצטרפת רק בכדי אכילת פרס. טעם הדבר, שבאיסורי אכילה התורה אסרה את ההנאה מן המאכל, גם אם מעשה האכילה לא היה מושלם, ואילו בנבלת עוף טהור אין חשיבות להנאה⁸.

כזית מנבלת העוף הטהור. בנבלת העוף חידשה התורה שרק העוף הטהור מטמא, ודווקא באכילתו, ואינו כנבלת שרץ המטמא במגע ובהמה המטמאת אף במשא.

השמטת הרמב"ם וטעמה

הרמב"ם (הל' שאר אבות הטומאות ג,א) השמיט את הדין שנבלת עוף טהור מטמאת בכדי אכילת פרס. האחרונים עסקו בביאור שיטתו, בזיקה לדין הנ"ל על גדר טומאת נבלת עוף טהור.

הגר"ח בחידושו על הרמב"ם (שם) תולה את השמטת הרמב"ם בחקירה הנ"ל בגדר טומאת נבלת עוף טהור. הגמ' כאן, האומרת שכזית מצטרף בכדי אכילת פרס, סוברת שזוהי טומאת אכילה, ולפיכך יש מקום לומר שאכילה הנמשכת זמן מסוים מטמאת, ככל דיני "אכילה" שבתורה. אולם הרמב"ם, על סמך מקורות אחרים בחז"ל, נוקט בדרך השנייה, שמדובר בטומאת מקום, ולשם כך צריך שיהיה בגרונו כזית שלם בבת אחת⁹. ולדעתו, הסוגיה כאן אומרת את דבריה בשיטת ר' מאיר דווקא, וחכמים חולקים בדבר.

במנחת חינוך (מצוה קסב) נוקט בדעה ההפוכה, שטומאת

8. שיעורי הרא"ל, עמ' 41. על פי דרכו ניתן ליישב סתירה שדנו בה אחרונים: בגמ' כאן נאמר, שבגלל שנבלת עוף טהור היא "חידוש" – יש מקום להרחיב את הטומאה ולומר שתטמא אפילו ביותר מכדי אכילת פרס. מאידך, בגמ' בחולין קג,ב נאמר (לפירוש רש"י שם ד"ה מהו, אך עיין תוס' שם ורמב"ם הל' מאכלות אסורות ה,ד) ההיפך הגמור, שאיסור אכילת אבר מן החי הוא "חידוש" (שיש חיוב גם על גידים ועצמות), ולכן יש לצמצם את האיסור לאכילה רצופה דווקא, ולא לאכילה בכדא"פ! (על קושיה זו עיין בחידושי חתם סופר בחולין שם ובמנחת יהודה כאן). ולאור

אכילת פרס – חייב". בגמרא (יג,ב) מבואר שהשהייה כדי אכילת פרס הנזכרת במשנה אינה מתייחסת לשיעור הזמן בו שהה במקדש, אלא לשיעור הזמן בו אכל ושתה, שאם אלו נעשו בכדי אכילת פרס – חייבים על השהייה במקדש אחרי כן.

דין האוכל ושותה משקים טמאים מעורר קושי, שכן האוכל ושותה דברים טמאים נטמא רק מגזירת חכמים, וכיצד יתחייב על ביאת מקדש? (עיי' פרה פי"א מ"ה וטהרות פ"ד מי"א). רש"י (על המשנה שם, ד"ה אכל אוכלין טמאין וד"ה נכנס למקדש) מסביר, שהחיוב על כניסה למקדש נאמר רק על מי ששתה רביעית יין. אולם תוס' (יג,ב ד"ה אכל) מפרשים שהחיוב נאמר על האוכל ושותה דברים טמאים, והעמידו את המשנה במקרה מיוחד של האוכל נבלת עוף טהור, או שותה דם השרץ¹², שהם אבות הטומאות ועליהם יש חיוב ביאת מקדש. נמצא שלפי פירושה הדין שנבלת עוף טהור מטמאת בכדי אכילת פרס נאמר במשנה! אולם הרמב"ם (בפירושו שם) פירש את המשנה כשיטת רש"י, ולדבריו אין משם ראייה לענייננו.

סיכום

בסוגיה כאן נאמר שטומאת האוכל נבלת עוף טהור חלה אפילו אם לא נאכלה בבת אחת, והאוכל שהיה כדי אכילת פרס. הגמ' אף מעלה הוה-אמינא שהטומאה תחול אפילו בשהייה יותר ממושכת (ופירשו אחרונים שזה כאשר החלק הראשון שאכל עודנו בבית הבליעה, או שההוה-אמינא נאמרה רק לדעה מסוימת, הסוברת שבעלמא אוכל מצטרף אפילו ביותר מכדא"פ כשהוא נאכל ברצף), ואומרת שלדעת ר' מאיר הפסוק בא להוציא מהוה-אמינא זו.

הרמב"ם לא כתב את הדין שנבלת עוף טהור מטמאת בכדי אכילת פרס. יש אומרים שגם הוא מודה בדין זה, וסמך על מה שכתב בהל' איסורי מאכלות באופן כללי שאכילות מצטרפות בשיעור זה (מנחת חינוך). ויש אומרים שדחה את סוגייתנו מכח מקורות אחרים, המלמדים שנבלת עוף טהור אינה מטמאת בגלל פעולת האכילה, אלא בגלל נגיעתה בבית הבליעה, ולפיכך אי אפשר לצרף חלקי כזית זה לזה (ר' חיים הלוי).

שנבלת עוף טהור מטמאת בכדי אכילת פרס, שכן אם הכזית נאכל ועובר בבית הבליעה בבת אחת – אין צורך בצירוף של כדי אכילת פרס; ואם חלק מהכזית כבר נבלע – כיצד יועיל הצירוף? הרי כבר פרש מן הטומאה!

החזון איש (טהרות סי' א סק"א) מתלבט בדבר ומעלה שתי אפשרויות: האחת, שהצירוף מועיל רק לעניין שיחשב כמי שכבר אכל כזית ונעשה ראשון לטומאה, אבל אינו מועיל להחשיבו כאב הטומאה, ואינו מטמא בגדים אלא אם כן אכל כזית בבת אחת ונוגע בגדים בעוד הכזית כולו מצוי בבית הבליעה. השניה, שהצירוף מועיל אף לעניין שיטמא בגדיו, בשעה שהחתיכה האחרונה, המשלימה לכזית, עוברת בבית הבליעה.

כמה אחרונים נקטו באפשרות שלישית¹¹: הכזית מצטרף בכדא"פ, בתנאי שיהיה כולו יחד בבית הבליעה. יש בכך חידוש מבחינה מהותית, שלא די בכך שיהיה כזית בבית הבליעה, אלא צריך שאותו כזית יגיע לשם באופן ובמשך זמן המוגדר כ"אכילה", ומאידך, "אכילה" לבדה אינה מספיקה, ומה שנבלע – אינו מצטרף. נמצא, שהטומאה תחול רק כשיתקיימו שני תנאים: גדר "אכילה", הזקוק לצירוף בכדא"פ, וגם דין "טומאת מקום", דהיינו נוכחות של כזית נבלה יחד.

בדעת הרמב"ם יתכן לומר (על פי דרכו של הגר"ח הנ"ל), שבעקבות משנה זו השמיט את דין כדי אכילת פרס. אפשר שהרמב"ם הסיק ממנה שאין טומאת נבלת עוף טהור חלה אלא באוכל כזית בבת אחת, והוא לא קיבל את ההסברים המובאים לעיל על מנת ליישב סוגיה זו, ודחאה מכח המשנה. אכן, התפארת ישראל בטהרות (א,א בבועז) סובר, שאם אכל כזית מנבלת עוף טהור ולא בלע אותו בבת אחת – אינו נהיה אפילו ראשון לטומאה, שכן החתיכות שכבר בלע אינן מצטרפות לחתיכה האחרונה הנמצאת בבית הבליעה.

המשנה בכריתות: כדי אכילת פרס מצטרף לטומאה

שנינו בכריתות (פ"ג מ"ג): "אכל אוכלין טמאין ושתה משקין טמאין, שתה רביעית יין ונכנס למקדש, ושהה כדי

איש טהרות א,א; וראה ערוך לנר שם, שהעלה קשיים נוספים לגבי דם השרץ. ויש שהגיהו משום כך בתוספות, שמדובר במי שהמחה (הפך לנוזל) נבלת עוף טהור ושתה ממנה, שבה הטומאה היא באמת בכדי אכילת פרס (אור שמח הלכות אבות הטומאות ג,א).

11. שו"ת חתם סופר אור"ח סי' קמ; רש"ש נדה מב,ב; אור שמח הל' שאר אבות הטומאות שם.

12. האוקימתא ש"השותה" הוא בדם השרץ אינה מובנת, שכן דם השרץ מטמא בנגיעה, וכיצד ניתן לתלות את טומאת הנגיעה במשך זמן האכילה? (רש"ש שם; חזון

חלב בהמה וחלב חיה (ע,א-ב)

החלבים – הם חלקים שומניים מסוימים בבשר בעלי החיים, שלהם דינים מיוחדים. החלבים הם מכלל ה"אמורים" הקרבים על המזבח.

חלב בהמה טהורה אסור באכילה, והאוכל ממנו – חייב כרת, שנאמר (ויקרא ז, כג-כה): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו... כי כל אוכל חלב, מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה, ונכרתה הנפש האוכלת מעמיה". הביטוי "מן הבהמה אשר יקריב ממנה" אין משמעו שרק חלב בהמת קדשים אסור, שהרי בפסוק קודם נאמר ככלל שכל חלב אסור, אלא משמעו שאיסור חלב אינו נוהג אלא בבהמה ממין הראוי להקרבה (רמב"ן, רשב"ם וחזקוני שם), ואפילו זו בהמת חולין או בהמה בעלת מום (פסחים מג, ב); אבל חלב בהמה טמאה, או חלב חיה – אין בו איסור חלב, ולפיכך חלב בהמה טמאה אסור כבשרה (מדין בהמה טמאה, ולא מדין חלב, ולפיכך אין באיסור זה חיוב כרת), ואילו חלב חיה (טהורה) – מותר.

עוד נאמר בתורה לגבי החלב (שם פסוק כד): "וחלב נבלה וחלב טרפה – ועשה לכל מלאכה, ואכול לא תאכלוהו". מפסוק זה למדים שחלב נבלה הוא טהור (ולכן מותר להשתמש בו לכל מלאכה, אפילו מלאכה השייכת לדברים הנשמרים בטהרה), כלומר: אף על פי שהנבלה טמאה – חלבה טהור, ואינו נחשב חלק מבשרה לעניין זה. הגמרא כאן (זבחים ע, א-ב) מביאה ברייתא האומרת, שגם בדין זה קיימת הבחנה בין חלב נבלת בהמה טהורה (שהוא טהור, בניגוד לבשר) לבין חלב בהמה טמאה וחלב חיה, שבהם דין החלב כדין הבשר, ולפיכך חלב בהמה טמאה טמא כבשרה, ואילו חלב חיה (טהורה) – טהור.

נמצא אפוא, שהדינים המיוחדים לחלב אינם נוהגים אלא בחלב בהמות ממינים הראויים להקרבה, ומסתבר שיש קשר בין הדינים. נראה שאיסור חלב נובע משייכותו של החלב לגבוה, ולכן כל בהמה הראויה להקרבה – חלבה שייך לגבוה, וגם אם בשרה נלקח לאכילה – חלבה אסור. גם את דין טומאת נבלה ניתן להסביר על פי עיקרון זה: חלב בהמה טהורה שייך לגבוה, ולכן הוא נחשב דבר נפרד מבשר הבהמה, כך שגם אם היא נטמאת בטומאת נבלה – החלב אינו נטמא. לעומת זאת חלב בהמה טמאה, וחלב חיה, שאינם שייכים לגבוה – נחשבים חלק מבשר הבהמה או החיה, ואם היא נטמאת בטומאת נבלה – גם הם נטמאים.

פרק שמיני: כל הזבחים שנתערבו

מערכה קע. מבוא ל"פרק התערובות"

(כשנתערבו בקרבן הנאכל), או אפילו ביטול הסמיכה (גמ' עד, ב), מונע את הבאת הקרבנות. כאשר אין הבדל בהלכות ההקרבה של הזבחים המעורבים, אלא רק בהלכות האכילה (מבחינת האישים האוכלים ומקום האכילה וזמנה), נחלקו תנאים האם ניתן להביא את הקרבן ולאכול את שניהם כדין הזבח החמור שבהם (עא, ב).

ב. **תערובת דמים:** כאשר הקרבנות נשחטו ולפנינו תערובת דמים שהתמזגו זה בזה, ניתן לזרוק על המזבח את הדם המעורב (והדם המועט איננו בטל בדם המרובה, ראה להלן). עם זאת, אין לזרוק את הדם כאשר משום כך אחד הדמים יגיע למקום שאיננו ראוי לו, כגון דם חטאת למטה ודם עולה למעלה, וכן כאשר אחד הדמים פסול למזבח, כגון דם בעלי מומים.

בנקודה זו חידש רבי אליעזר קולא, שעל מנת לזרוק את הדם הכשר במקומו מותר לזרוק עמו גם דם שאינו ראוי, כגון דם עולה למעלה או דם קדשים פסולים (אך לא בעלי מומים), אם הדבר נעשה "לשם מים" ולא לשם זריקתו כקרבן. נחלקו ראשונים האם חכמים מודים לו במקצת, לגבי תערובת דם קדשים בדם התמצית או דמים פסולים (עיין מערכה קפד).

ג. **תערובת אברים:** לאחר שזרק הדם ולפנינו תערובת אברים, אם כולם מיועדים לאכילה – יאכלו על פי הלכות החמור שבהם. אם חלקם מיועדים לאכילה וחלקם להקטרה – ברור הדבר שלא יאכלו, שכן אסור לאכול קודש המיועד להקטרה, ומאידך יש גם איסור להקריב את חלקי הקרבן הנאכלים ("כל שממנו לאישים – הרי הוא בבל תקטירו"). לפיכך אין ברירה אלא לשורפם כפסולי המוקדשין, וכן בתערובת אברי בעל מום.

גם כאן חידש ר' אליעזר קולא, שניתן להעלות את אברי החטאת "לשם עצים" (אך לא בבעל מום).

העקרונות שבבסיס ההלכות

עקרון יסודי עולה מתוך הפרק, שכאשר יש לפנינו דבר

פרק זה עוסק בהלכות קרבנות שנתערבו, והוא מכונה בראשונים "פרק התערובות" או "פרק התערובות"¹. הכללים העומדים ביסודו משותפים להלכות איסור והיתר בכל התורה: "בעלי חיים חשיבי ולא בטלי", "כל קבוע – כמחצה על מחצה דמי", "כל דפריש – מרובא פריש" (כולם בדף עג, א), "ראשון ראשון בטל" (עח, א), ועוד. עם זאת, קיימים בהלכות תערובת הקרבנות שיקולים המיוחדים להם, הן בעצם הקביעה האם המיעוט בטל ברוב או לא, והן בדיון כיצד לנהוג בתערובת לאחר שהוכרע שאין בה ביטול ברוב. כדרכנו, נתמקד בהלכות התערובות המיוחדות לקדשים, ונעמוד על העקרונות המנחים בהכרעה כיצד לנהוג בתערובת.

תמצית ההלכות בפרק

התערובות מתחלקות לשלושה סוגים: תערובת בהמות בחייהן, תערובת הדם אחרי השחיטה, ותערובת האברים².

א. **תערובת בהמות:** אם הבהמה שנתערבה בקדשים אסורה בהנאה – אין מה לעשות בהם, ולפיכך ימותו (לבירור הפירוש המעשי של העניין, כיצד ימותו, עיין במערכה הבאה). אם הבהמה שנתערבה היא מאיסורי מזבח, המותרים בהנאה להדיוט, ניתן להציל את ערכה של הבהמה, על ידי פדיונה כשיארע בה מום, ולפיכך ימתינו עד שיפול בהן מום ופודים אותן, ובכסף זה יביאו קרבן חדש. הדבר לא נועד רק לתקנתם של בעלי הקרבן, שלא יצטרכו להוציא הוצאות לקניית קרבן חדש, שהרי דין זה נאמר גם בנוב קרבן בלשון "הרי זו", ואינו חייב באחריותו ולא יצטרך לקנות אחר תחיתו³. משמעות הדבר היא שיש עניין שלא לאבד קדשי שמיים, ולעשות כל טצדקי שאפשר על מנת שקדושתם תתממש בסופו של דבר כקרבן.

גם כאשר כל הבהמות שנתערבו הם קדשים הראויים להקרבה, אין להקריב אותם בתערובת אם יש הבדל בדיני הקרבתם, ונצטרך לנהוג בקרבן שלא כדינו. לעניין זה, אפילו הבדל שאיננו מעכב, כגון שלא יוקטרו אברי העולה

1. בהמות ותערובת אברים בפרק ו' בהל' פסוהמ"ק, ואילו את הלכות תערובת דמים הקדים לפרק שני, העוסק בהלכות זריקת הדם.

2. המשנה הקדימה את תערובת האברים לתערובת הדמים, אולי משום שתערובת האברים שכיחה יותר. הסבר אחר: מכיוון שהיתרו של ר' אליעזר להעלות "לשם עצים" (עז, א) ו"לשם מים" (עט, ב) נלמד מפסוק על הקטרה ("ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח"), הקדימה המשנה את דין האברים. הרמב"ם כלל את הלכות תערובת

1. רש"י יומא יד, א ד"ה הניחא, תוס' שבת פט, ב ד"ה אסורין, רמב"ן חולין צט, ב, ועוד רבים.

2. המשנה הקדימה את תערובת האברים לתערובת הדמים, אולי משום שתערובת האברים שכיחה יותר. הסבר אחר: מכיוון שהיתרו של ר' אליעזר להעלות "לשם עצים" (עז, א) ו"לשם מים" (עט, ב) נלמד מפסוק על הקטרה ("ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח"), הקדימה המשנה את דין האברים. הרמב"ם כלל את הלכות תערובת